IL-GAZZETTA TAL-GVERN
1813-1840

(MINN ĠUŻÈ GATT)

Lill-ħabib tiegħi Ninu Cremona, l-ewwel Traduttur u Editur tal-Lsien Malti fil-Gazzetta tal-Gvern, dan iċ-ċkejken xogħol tiegħi, b'ġieħ u qima lilu nagħti.

KELMTEJN LILL-QARREJJA

Għal l-ewwel il-ħsieb tagħna kien li niktbu Ġrajjiet il-Gazzetta tal-Gvern mill-bidu tagħha sal-lum. Iżda wara ħsibna li aħjar din il-Ġrajja nwassluha biss sal-1840. Għamilna dan il-ħsieb, għax, l-aqwa ta' Ġrajjietha, kien iż-żmien ta' bejn l-1813 u l-1840. B'dan kollu, jekk naraw li din il-Ġrajja tingħoġob, il quddiem, meta nkunu nistgħu, nwassluha sa fi żmienna.

Ma' Ġrajjiet il-Gazzetta, bi ħsiebna usemmu wkoll xi ħwejjeġ li għandhom x'jaqsmu ma' l-Istamperija tal-Gvern. U dan sa nagħmluh, billi sew il-Gazzetta, kemm ukoll l-Istamperija, mill-1813 il hawn, dejjem imxew id f'id u qattgħu ħajjithom flimkien.

Il-Gazzetta tal-Gvern hi l-ixjeħ Folju fost dawk il-Gazzetti li għandna joħorġu f'Malta l-lum. Dan il-Folju ilu joħroġ, bla ma qata' xejn, mal-122 sena. B'dana kollu, wieħed ma għandux jaħseb li hi kienet l-ewwel Gazzetta li ħarġet fi Gżiritna. Qabilha dehru Gazzetti oħrajn. L-ewwel Gazzetta li Artna l-għażiża rat il-ħruġ tagħha, kien fiż-żmien ta' meta l-Franċiżi ħakmu fuq Malta. Din il-Gazzetta, li dehret fl-1798, kienet b'żewġ kolonni, f'waħda ġġib kitba bil-franċiż u fl-oħra t-tifsir ta' dan bit-taljan. L-isem tagħha kien *Journal de Malte.* Iżda dan il-Folju ftit kellu ħajja. Il-ħruġ tiegħu wasal sal-għaxar għadd biss. Il-ħtija tat-tmiem tiegħu kienet il-qawma u r-rewwixta tal-Maltin għall-Franċiżi.

Tliet snin wara li Malta għaddiet għal taħt il-Ħakma Ingliża, ħarġu zewġ Folji bit-taljan. L-isem tagħhom kien *L'Argo* u *Foglio d'Avvisi.* Il-ħajja ta' dawn kienet ukoll qasira bħal ta' l-ewwel Gazzetta li dehret f'Malta, għax, wara ftit għadd, ma ħarġux iżjed. Warajhom ħarġu tnejn oħra, bit-taljan ukoll. L-isem tagħhom kien *Il-Cartaginese* u *Gazzetta Straordinaria.* Il-ħajja ta' dawn kienet mhux ħażin, billi damu jidhru masseba' snin.

Id-daqs ta' dawn il-Gazzetti, sew mit-tul, kemm mill-wisa', kien qiesu daqs dan il-Qari *Leħen il-Malti.* Targa', dawk l-er-

bgħa li ħarġu fi żmien l-Ingliżi, kienu iċken minn dik il-Gazzetta li ħarġet fi żmien il-Franċiżi.

F'Jannar tal-1812 ħareġ Folju ieħor b'sura u għamla ta' Gazzetta aktar mill-oħrajn kollha li deħru qablu. Tarġa' dan, fil-kobor, kien imdaqqas mhux ħażin. Id-daqs tiegħu kien ta' darbtejn akbar mill-oħrajn. Dan il-Folju kien bit-taljan, u ħareġ taħt l-isem ta' "Giornale di Malta". Il-ħruġ u l-kitba tiegħu kienu taħt il-ħsieb u t-tmexxija ta' Vitor Barzoni u Ġużê Casolani. Dan ta' l-aħħar kien Malti, iżda Barzoni kien Taljan.

Bħalma jaf kulħadd, fil-gwerra l-kbira li saret fi żmienna, il-Ġnus kollha kellhom l-aqwa kittieba magħhom. Dawn kienu mħallsa bil-flus it-tajba minnhom. Ix-xogħol ta' dawn kien, biex, bil-kitba tagħhom, igħinu lil dawk il-Ġnus li kienu jħallsuhom u, kemm jistgħu, juru ikraħ il-għadu tagħhom. Hekk ukoll ġara fi żmien il-gwerer ta' Napuljun Bonaparti. Wieħed minn dawn il-kittieba ta' dak iż-żmien kien Vitor Barzoni li semmejna. Dan inġieb f'Malta mill-Gvernatur Xandru Ball. Ix-xogħol ta' Barzoni kien li jagħti kitba lill-Gvern li turi ikraħ kemm tista' lil Napuljun Bonaparti u lir-Repubblika Franċiża. Il-ħsieb tal-Gvern kien biex il-qarrej jibda jistkerraħhom u jsir jistmellhom. Ta' dan ix-xogħol, kif insibu fil-Manuskritt tal-Biblijoteka għadd 358, Barzoni kellu għaxar liri fix-xahar mill-Kaxxa ta' Malta. Iżda wara xi żmien, Barzoni żdied fil-ħlas, billi tawh 41 skud u 8 rbgħajja oħra fix-xahar, ma' li kellu. U dan sar, kif igħid l-imsemmi Manuskritt, b'Notifikazzjoni tas-16 ta' Ġunju 1808. Tarġa' 'l quddiem, Barzoni reġa' żdied, għax fl-1812, fiż-żmien li kien joħroġ il-*Giornale di Malta*, insibu li b'kollox kellu 183 skud u 4 rbgħajja fix-xahar. U Casolani, talli kien igħin lil Barzoni fil-ħruġ tal-*Giornale di Malta*, kellu 35 skud fix-xahar (1).

---

(1) F'din il-Ġrajja tal-Gazzetta tal-Gvern, wieħed isib imsemmija l-Iskudi, l-Irbgħajja u l-Hbub għal dak li huwa ħlas fil-Gazzetta u tal-ħaddiema fl-Istamperija. Dawn il-flus tar-ram ta' Malta, fl-ewwel snin tal-Hakma Ingliża hawn, meta kienu jissarrfu fi flus tal-fidda ingliżi, kienu jġibu iżjed milli jgħoddu l-lum. Niftiehmu sewwa. Jekk il-lum skud ingħodduh b'20 sold ingliżi, dari, fiż-żmien li semmejna, kien jiswa żewġ xellini.

Dan is-siwi fil-flus tar-ram ta' Malta, hu ta' min jistagħġeb bih. Dawn il-flus, fi żmien l-Ordni, ġie li tilfu 107 fil-mija meta wieħed kien irid jagħmilhom fidda, ukoll fi flus tal-fidda ta' Malta, fil-ħin li fi żmien l-Ingliżi saru jiswew hekk, kif semmejna.

Maż-żmien, il-flus ingliżi għolew. B'dan kollu, baqgħu jissarrfu wkoll b'anqas milli jġibu l-lum. Fiż-żmien li kien qiegħed joħroġ il-*Giornale di Malta* (1812), kull skud ta' Malta (flus tar-ram), kien qiegħed iġib ftit aktar minn 21 sold u sitt ħabbiet ingliżi (flus tal-fidda). Biex niftiehmu aħjar, nieħdu l-ħlas li kienu jagħtu lil Barzoni. Dan kellu 2200 skud fis-sena, flus ta' Malta. Jekk lil Barzoni kienu jridu jħallsuh bi flus tal-fidda ingliżi, iridu jagħtuh b'kemm jiswew £194 u 15 il-xelin tal-lum. *Iżda* jekk l-2200 skud wieħed irid igħoddhom kif jissarrfu l-lum, isib li dawn kienu jġibu £183-6-8 biss.

Il-flus ingliżi bdew jissarrfu daqs kemm igħoddu l-lum, kien meta ħarġet il-Proklama tad-9 ta' Ġunju 1825.

Il-*Giornale di Malta* nistgħu ngħidu li kien il-bidu ta' ħruġ il-Gazzetta tal-Gvern, ta' dik il-Gazzetta li għadha toħroġ sa fi żmienna, kif sa nuru.

Kienet l-1813, dik is-sena li Artna l-għażiża rat tiżreġ fuqha l-marda ħarxa u kiefra tal-pesta li, bil-minġel qerriedi tagħha, għamlet ħerba lil Gżirijietna, billi minn fost niesna ħasdet l-eluf: Din il-marda kienet fl-eqqel tagħha, meta f'Ottubru tal-1813 wasal fostna, bħala Gvernatur tagħna, Sir Thomas Maitland. Ftit jiem wara l-miġja tiegħu hawn, Maitland żamm il-*Giornale di Malta* mill-ħruġ tiegħu. Floku ġiegħel li jibda joħroġ Folju ieħor bit-taljan. Lil dan tah l-isem ta' *Gazzetta del Governo di Malta.* Biex jieħdu ħsieb ta' din il-Gazzetta, bħala kittieba u mexxejja tagħha, Maitland qabbad lil Barzoni u lil Casolani. U dawn baqgħu b'dak il-ħlas li kellhom ta' meta flimkien kienu joħorġu l-*Giornale di Malta.*

L-ewwel għadd tal-Gazzetta tal-Gvern deher fis-27 ta' Ottubru 1813. Wara baqgħet toħroġ darba fil-ġimgħa—kull nhar t'Erbgħa. Id-daqs tagħha kien ftit iċken minn kif inhi qiegħda toħroġ il-lum. Meta kienet tidher b'4 paġni biss, kull għadd jinbigħ irbgħajjejn; iżda meta kienet toħroġ b'aktar paġni milli semmejna, il-ħlas tagħha, biex wieħed jixtriha bil-waħda, kien jiżdied b'10 ħabbiet oħra.

Il-Gazzetta tal-Gvern ta' dari, ma kellhiex x'taqsam ma kif toħroġ il-lum. Fi żmienna ma ġġibx ħlief il-Liġijiet u dak kollu li għandu x'jaqsam mat-tmexxija tal-Ħakma tal-Gżira; iżda dari, billi hawn Malta ma kienx hawn Gazzetta oħra ħliefha, kienet toħroġ mimlija kollha aħbarijiet ta' Barra u b'xi ftit ta' Malta wkoll. Għalhekk, għal dawk il-ħwejjeġ li kien joħroġ il-Gvern, il-Kummissarjat, eċċ. kienet tinħela xi paġna biss. Tarġa', il-Gazzetta kienet taqdi n-nies f'dak kollu li kien jinħtiġilhom iħabbru fiha dwar bejgħ u xiri ta' kull ħaġa, irkantijiet, eċċ. U dan kien isir, billi wieħed iħallas xi ħaġa u jġib it-tagħrif li jkun irid.

Għalkemm il-Gazzetta kienet iġġib l-aħbarijiet li semmejna, dawn dejjem kienu jingħażlu fost dawk li ma jistgħux ikunu ta' l-ebda tfixkil għal Gvern. Tarġa', billi f'dak iż-żmien kien hawn iċ-ċensura għal kull ma jiġi stampat f'Malta, kull ħaġa li kellha tidher fil-Gazzetta, qabel kienet tgħaddi minn taħt għajnejn is-Segretarju Prinċipali tal-Gvern.

Il-Gazzetta kienet toħroġ mill-Istamperija tal-Gvern, fil-Palazz, fejn ukoll minn hemm biss kienet tinbigħ u titqassam lil l-imsiebin. Il-ħlas ta' dawn kien ta' 6 skudi u 6 rbgħajja fis-sena.

It-Torkju li bih bdiet tkun stampata l-Gazzetta tal-Gvern, kien dak it-Torkju li Pintu ġieb hawn fl-1756, meta dan il-Gran Mastru daħħal l-Istampa f'Malta. U b'dan it-Torkju damet toħroġ sa fi żmien il-Gvernatur Maitland.

Fl-ewwel għadd tal-Gazzetta li ħareġ, insibu mħabbra, taħt ir-ras tagħha, ordni maħruġ mill-Gvernatur. Dan l-Ordni kien igħarraf u jwissi, li dawk in-Notifikazzjonijiet u l-Avviżi Pubbliċi li jidhru f'din il-Gazzetta, b'taħthom isem xi ħadd minn dawk li kienu jagħmlu sehem mill-Ħakma tal-Gżira, kellhom ikunu miżmuma li huma minnhom, ta' saħħa, igħoddu u jiswew. Għalhekk kulħadd kellu jħarishom, billi jmejjel rasu u joqgħod għalihom, sew dawk li kienu jaħdmu mal-Gvern, kemm ukoll dawk kollha li jkunu f'dawn il-Gżejjer.

L-Istamperija tal-Gvern ma damitx wisq fil-Palazz wara l-miġja hawn tal-Gvernatur Maitland. Billi marad bil-pesta wieħed mis-Suldati Maltin tal-Veterani, li l-kwartier tagħhom kien fil-Palazz, Maitland ried li daru tkun battala minn kull uffiċċju tal-Gvern li kien hemm fiha. Fuq hekk, l-Istamperija nġarret mill-Palazz għal Strada Britannica, fil-Berġa ta' l-Italja, fejn il-lum hemm l-Arkivju tan-Nutari.

Għal bidu li bdiet toħroġ il-Gazzetta, bħala ħaddiema ta' l-id fl-Istamperija tal-Gvern kien hemm jaħdmu 16 il-ruħ. Dawn kienu mqassma hekk : 1 Stampatur, 7 Kompożituri u 8 Turkolieri. L-Istampatur, Nastas Decandia, kellu 45 skud fix-xahar. Mill-Kompożituri kien hemm tnejn bil-35 skud fix-xahar, tlieta bit-30 u t-tnejn l-oħra bl-20 skud. It-Turkolieri kellhom 30 skud fix-xahar kull wieħed. Tnejn mill-Kompożituri kienu Ingliżi u ieħor x'aktarx li kien Taljan, kif jidher minn ismu. Imbagħad ma dawn kien hemm ukoll wieħed bħala Direttur ta' l-Istamperija, b'50 skud fix-xahar. Dan kien Fra Ġwann Mallia. Iżda fuq kulħadd kien hemm is-Suprintendent Gavino Bonavita Champion, bi ħlas ta' 60 skud fix-xahar. Bonavita laħaq f'dax-xogħol b'Notifikazzjoni tal-24 ta' Ottubru 1803.

Mill-ħlas li semmejna ta' dawk li kellhom x'jaqsmu ma' l-Istamperija u l-Gazzetta tal-Gvern, nieħdu, li l-Editur tal-Gazzetta, Barzoni, kien imħallas b'1470 skud fis-sena aktar mis-Suprintendent ta' l-Istamperija.

Mid-dħul u l-ħruġ tal-flus li kellha l-Kaxxa ta' Malta fl-ewwel sitt xhur tal-1814, nieħdu, li mill-Istamperija l-Gvern daħħal 10,408 skudi u 3 rbgħajja, u mill-Gazzetta daħħal 3756 skud u 9 rbgħajja. Għaż-żamma ta' l-Istamperija ħareġ 7011 il-skud, 8 rbgħajja u 13 il-ħabba, u fil-Gazzetta nefaq 4098 skud, 9 rbgħajja u 10 ħabbiet.

Mela, jekk il-Gvern ġie tilef mill-ħruġ tal-Gazzetta, ġie qala' mix-xogħol li daħal fl-Istamperija. Minn din daħħal 3386 skud, u 6 rbgħajja u 7 ħabbiet iżjed milli nefaq. Dan il-qligħ, mhux biss kien jagħmel tajjeb għat-telfa ta' 642 skud u 10 ħabbiet li l-Gvern kellu mill-Gazzetta, iżda, wara li jinqatgħu dawn, kien jibqa' wkoll 2744 skud, 5 rbgħajja u 9 ħabbiet qligħ għall-Kaxxa ta' Malta.

Fl-1814 Maitland għamel taqliba kbira fid-Dipartimenti tal-Gvern. F'dawn biddel, ġedded, sewwa u naqqas jew żied innies li kien fihom u l-ħlas li kellhom. Fost dawn messhom ukoll sehem l-Istamperija u l-Gazzetta tal-Gvern.

Għall-Gazzetta tal-Gvern, Maitland ħalla lil Barzoni waħdu, biex, bħala Editur tagħha, jieħu ħsiebha hu, bla għajnuna ta' ħadd. Għal din iż-żjieda fix-xogħol, Barzoni ma ħa xejn, iżda baqa' bil-ħlas li kellu qabel. Lil Casolani tefgħuh banda oħra, jagħmel xogħol ieħor mal-Gvern, billi laħħquh Assistent tal-Kollettur tar-Rendita Territorjali, b'125 skud fix-xahar.

Lil Gavino Bonavita Champion, bħala Suprintendent ta' l-Istamperija. flok is-60 skud fix-xahar li kellu, Maitland tah 100 skud. U Mallia kien mitluq mix-xogħol għal kollox, waqt li fix-xahar ħallewh jibqa' jieħu, sal-mewt tiegħu, il-50 skud li kellu ta' meta kien jaħdem.

Fra Ġwann Mallia, id-Direttur ta' l-istamperija, kien qassis ta' l-Ordni. Daħal jaħdem fl-Istamperija fl-1763, meta kien għadu tfal. L-ewwel ħlas tiegħu kien ta' rbigħi (20 ħabba) kull jum. Fl-1772 laħaq flok l-ewwel Stampatur (Dun Nikola Capaci) li l-Gran Mastru Pintu kien ġieb hawn minn barra. Fi żmien il-Franċiżi sar Direttur ta' l-Istamperija, kif ukoll hekk baqa' fi żmien l-Ingliżi.

Mat-tluq ta' Mallia, ix-xogħol ta' Direttur ta' l-Istamperija spiċċa wkoll. Floku daħħlu Korrettur u wieħed li jqassam il-Gazzetta. Lil dawn tawhom 30 skud kull wieħed fix-xahar.

Wara Mallia spiċċa wkoll Vitor Barzoni. Il-ftit snin li Barzoni ħadem għal Gvern Ingliż, mar fihom tajjeb qatigħ. Barzoni, wara li spiċċa minn Direttur tal-Gazzetta tal-Gvern, telaq minn hawn bi ħlas fis-sena ta' 1129 skud, 7 rbgħajja u 4 ħabbiet, li dak iż-żmien kienu jġibu 100 lira ingliża. Dawn il-flus, lilu mħallsa mill-Kaxxa ta' Malta, dam imexmixhom sakemm miet f'Artu fl-1843.

L-aħħar Gazzetta tal-Gvern li fiha nsibu miġjub isem Vitor Barzoni, bħala Editur tagħha, huwa dak il-għadd 53 li ħareġ fil-20 ta' Ottubru 1814. B'dan kollu, għalkemm isem Barzoni ma baqax jidher iżjed fil-Gazzetta, dan baqa' jaħseb għal kitba tagħha bħal qabel. Iżda billi s-Segretarju ta' l-Istat, fl-14 ta' Frar 1815, bagħat igħarraf lill-Gvernatur li jista' jitlaq l-Editur tal-Gazzetta, Barzoni kien mitluq mix-xogħol li kellu. U l-100 lira fis-sena li tawh, bdiet tgħoddlu mill-1 ta'Ġunju 1815.

(Fadal)